

Ljubljana, 11. 2. 2017

POSLANICA ob Mednarodnem Darwinovem dnevu 2017

SLOVENCEM, OB MEDNARODNEM DNEVU CHARLESA DARWINA

Sredi februarja 1809 se je v angleškem mestecu Shrewsbury rodil veliki Charles Darwin. Četudi se kot študent ni izkazal - odrezal se ni niti v študiju za zdravnika, niti mu ni bil umerjen duhovniški kolár - je s svojim poznejšim delom utemeljil kar novo znanost in z njo spremenil ne le biologijo, temveč zgodovino. Zasluži si, da se mu javno zahvalimo in mu zaželimo vse najboljše.

Sredi devetnajstega stoletja se je poznavanje pestrosti živega sveta naglo povečevalo. Zemljo so že večkrat objadrali - tudi naravoslovci. Tudi o izvoru te pestrosti so se spraševali in ga razlagali na vse mogoče načine: s stvarjenjem, z notranjo težnjo po prilagajanju, z dedovanjem od zunaj vsiljenih lastnosti in še s čim. Uganko je razrešil Charles Darwin, ki se je končno našel v naravoslovju, ki so ga dokaj naključno povabili na pot okoli sveta in si je bil - spet naključno - zmožen to pot tudi plačati. Potovanje je Darwinovo dojemanje sveta obrnilo na glavo, Darwin pa je prekucnil še naš miselni svet. S še danes skoraj nepredstavljivo znanstveno temeljitostjo (in obotavljivostjo!) je svojo teorijo kuhhal več kot 20 let. Ko je končno objavil debelo knjigo z naslovom 'O nastanku vrst', pa je bila prvič razprodana že dan po izidu. *Bestseller*, torej. Očitno je bil svet pripravljen nanjo. Kar dokazuje tudi istočasen nastanek enake evolucijske teorije izpod peresa Alfreda Wallacea.

Darwin ni bil prvi, ki je opazil, da se živi svet spreminja, razvija, evoluirá. Bil pa je tisti, ki je za te pojave našel temeljito in še danes uporabno razlago, med drugim tudi brez potrebe po vmešavanju višjih sil. In, mimogrede, na svojem potovanju je Darwin pred biološko evolucijsko, oblikoval tudi kakšno geološko teorijo.

Darwinovega genija ni izpodneslo dejstvo, da je moral teorijo deloma graditi na dvomljivih osnovah ali celo na znanstveni praznini. Saj značilnost in moč znanosti je prav v neprestanem preverjanju 'veljavnih' teorij, zlasti ob novih znanstvenih odkritjih. Mehanizma dedovanja, ključnega za razumevanje evolucije, v Darwinovem času sploh še niso poznali in so si ga razlagali povsem zgrešeno. Dognali so ga šele genetiki v 20. stoletju. Darwinovo genialnost potrjuje dejstvo, da ob ogromnem napredku znanosti, nova odkritja njegovo evolucijsko teorijo le dopolnjujejo, njeno bistvo ostaja neomajano.

V največji meri je prav Darwin usmeril biologijo na pot, na kateri se je morala preplesti s kemijo in geologijo, hkrati pa tudi vplesti navzgor, v raziskovanje človekove duševnosti in družbe. Le tako je biologija lahko odgovorila na številna nova biološka vprašanja in poleg tega pripomogla k razumevanju osnovne, nežive plasti sveta in nadgradnje biotskega, družbe, v kateri živimo.

Če povzamemo darvinistično razlago evolucije v nekaj stavkih, izgleda preprosta. Čeprav je v podrobnostih neskončno zapletena. Čisto vsaka živa vrsta proizvaja več potomcev, kot jih more preživeti; torej jih neizogibno veliko odmre. Zaradi dosedanjih in vedno novih mutacij je vsaka vrsta raznolika in se ji raznolikost spreminja. V nujnem boju za obstoj bodo v večjem številu preživeli osebki, ki so slučajno bolj prirejeni trenutnemu okolju; taki bodo imeli tudi več potomcev. Tako se bolj ohranjajo koristne podedovane in

novu nastale lastnosti. Temu rečemo naravni izbor, selekcija. Ker so te lastnosti dedne, je posledica izpopolnjevanje, prilagajanje vrst, evolucija. Mutacije so res naključne, selekcijo pa strogo usmerja spreminjajoče se okolje. In okolje je vse, tudi drugi organizmi, pa celo drugi osebkii iste vrste.

A človek je postal Človek, ko je v svoji skupnosti zavestno, z razumom ali s čustvi, nekaterim naravnim zakonitostim odrekel veljavo. Tistim, ki jih spet uveljavljajo, rečemo socialni darvinisti. Socialni darvinizem ni darvinizem. Tako kot volčja češnja ni češnja. Biologi evolucionisti ga seveda ne sprejemamo, čeprav nam ga neredko, tudi zlonamerno, podtikajo. Socialni darvinizem je 'darvinizem' na napačnem polju. 'Pravi' darvinizem nam lahko neljube pojave v družbi pojasni; nam tudi pove, zakaj družba ne bi smela v takšno smer. Nikakor pa jih ne opravičuje, kaj šele vsiljuje.

Evolucija je osrednji družbeni, ne samo osrednji biološki koncept. In biotska evolucija tudi kaže, kako splošno pomembno je sodelovanje. Izkazalo se je že ob nastanku prave celice, evcite, je pa nedvomno ohranilo evolucionisti pomen tudi v človekovi družbi. Ponovimo z Dobzhanskim: »Nič ni v biologiji smiselno, če ni obravnavano v luči evolucije«. In luč evolucije nam je končno zanetil Charles Darwin.

Prof. dr. Boris Sket